

मा. दिवाणी न्यायालय, प्रशासकीय न्यायाधिकरण,
 मा. उच्च न्यायालय यांच्या समोर एका पेक्षा
 अधिक शासकीय विभागांविरुद्ध दाखल
 न्यायालयीन प्रकरणांमध्ये शासनातर्फे शपथपत्र
 दाखल करणेबाबत.....

महाराष्ट्र शासन

विधी व न्याय विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक: १४७३-२०१४/संकीर्ण/ई-शाखा

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

तारीख: २० ऑक्टोबर, २०१४

१. महाराष्ट्र शासन व शासकीय अधिकारी यांचे विरुद्ध दाखल दिवाणी दावे, मुळ अर्ज, रिट याचिका किंवा संकिर्ण अर्ज/ याचिका, दिवाणी न्यायालये/प्रशासकीय न्यायाधिकरण किंवा उच्च न्यायालय तसेच सर्वोच्च न्यायालयापुढे दाखल केल्या जातात. अशा प्रकरणांमध्ये ब-याच वेळा एका पेक्षा जास्त शासकीय विभाग किंवा तसेच एका पेक्षा जास्त विभागाशी संबंधित शासकीय अधिका-यांना प्रतिवादी करण्यात येते. न्यायिक प्रकरणामध्ये जेव्हा एका पेक्षा जास्त विभागांना किंवा एका पेक्षा जास्त विभागाशी संबंधित शासकीय अधिका-यांना शासनाविरुद्ध दाखल प्रकरणामध्ये प्रतिवादी करण्यात आले असेल तर आणि अशा प्रकरणामध्ये वेगवेगळे विभाग आणि अधिकारी यांच्याशी संबंधित विषय आव्हानीत असतील तर, अशा विभागांनी/अधिका-यांनी अशा न्यायिक प्रकरणामध्ये कोणती व कशाप्रकारे कार्यवाही करावी या बाबतच्या मार्गदर्शक सूचना शासनाची विधि विषयक कामकाज नियमावली १९८४ तसेच खालील विवरण पत्रात नमुद शासन परिपत्रकान्वये निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत.

क्र.	परिपत्रक क्रमांक व दिनांक	परिपत्रकानुसार दिलेल्या संक्षिप्त सूचना	परिपत्रक निर्गमित करणारे अधिकारी / प्राधिकारी
१	नियम ३२(७)	जेव्हा एकापेक्षा अधिक अधिकारी एखाद्या दाव्यात एकत्रितरित्या संबंधित असतील तर करावयाची कार्यवाही	शासनाची विधिविषयक कामकाज नियमावली, १९८४ - विधि व न्याय विभाग
२	परिपत्रक क्र. १२८७/ई, दिनांक ०२ मे, १९९६	न्यायालयीन प्रकरणात एकापेक्षा अधिक अधिकारी किंवा विभागांना प्रतिवादी केल्यास त्यांनी एकमेशांच्या सल्लयात एकत्रितरित्या परिच्छेदनिहाय अहवाल तयार करून	विधि व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन

क्र.	परिपत्रक क्रमांक व दिनांक	परिपत्रकानुसार दिलेल्या संक्षिप्त सूचना	परिपत्रक निर्गमित करणारे अधिकारी / प्राधिकारी
		संबंधित विधि अधिकार्यांना सादर करण्याबाबत	
३	शासन परिपत्रक क्र.जीपीएच-१००० (२२८)/का-१४ दि. ७.११.२०००	न्यायालयीन प्रकरणांमध्ये वेगवेगळ्या स्तरावर करावयाची कार्यवाही	मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन
४	परिपत्रक क्र. १११७/ई दि. ५.९.२००३	न्यायिक प्रकरणांमध्ये एकापेक्षा अधिक प्रशासकीय विभागांना प्रतिवादी केलेले असल्यास, विभागांनी एकमेकांशी विसंगत भूमिका न घेता तसेच एकमेकाविरुद्ध उंगूलीनिर्देश न करता न्यायालयापुढे शासनाची एकत्रीत भूमिका मांडण्याबाबत	विधि व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन
५	शासन परिपत्रक क्र. ५/व्हिआयपी/ई दि.३० मार्च, २०१०	एका पेक्षा अधिक विभागाविरुद्ध दाखल प्रकरणांमध्ये संबंधित याचिका मुख्यतः ज्या विभागाशी संबंधित आहे, त्या विभागांनी इतर संबंधित विभागांशी समन्वय ठेऊन आवश्यक ती कार्यवाही करण्याच्या सूचना	मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन
६	शा.निर्णय क्र. सिटीव-२०१६/प्र.क्र.१४/का.१९ दि.२७.८.२०१४	शासनाचे विभाग व सरकारी वकिलांमध्ये समन्वयासाठी कमीत कमी अवर सचिव दर्जाच्या मध्यरथ अधिकार्याची नियुक्ती	विधि व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन

उपरोक्त नमूद शासनाची विधिविषयक कामकाज नियमावली, १९८४ चे नियम, विविध शासन परिपत्रके या सर्वांचा एकत्रित विचार करून सर्व प्रशासकीय विभाग आणि संबंधित अधिकारी यांना या परिपत्रकान्वये, शासनाविरुद्ध विविध दिवाणी न्यायालये, प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मा. उच्च न्यायालय तसेच मा. सर्वोच्च न्यायालयापुढे दाखल न्यायिक प्रकरणांमध्ये जेव्हा एकापेक्षा अधिक प्रशासकीय विभागांच्या / अधिकार्यांच्या कार्यवाही, निर्णय आव्हानित करून त्यांना प्रतिवादी करण्यात आलेले असते, तेव्हा अशा प्रकरणांमध्ये सर्व संबंधित प्रशासकीय विभाग प्रमुखांनी / विभाग प्रमुखांनी / संबंधित अधिकार्यांनी एकमेकांशी समन्वय ठेऊन, एकमेकाच्या सहमतीने अशा प्रकरणी संबंधित न्यायालयापुढे / प्रशासकीय न्यायाधिकरणापुढे सर्व समावेशक एकत्रित म्हणजे, लेखी कथन,

प्रतिज्ञापत्र दाखल करण्यासाठी संबंधित प्रकरणांत परिच्छेद निहाय उत्तर, संबंधित विधि अधिकाऱ्यांना सादर करून एकत्रित म्हणणे, लेखी कथन, प्रतिज्ञापत्र एकमेकाच्या सहमतीने दाखल होईल असे पहावे. असे म्हणणे, लेखी कथन, प्रतिज्ञापत्र दाखल होताना शासनाची एकत्रित सुसंगत भूमिका न्यायालये / प्रशासकीय न्यायाधिकरणापुढे सादर होईल असे पहावे. संबंधित न्यायालयीन प्रकरण मुख्यतः ज्या विभागाशी संबंधित असेल, अशा विभागाने विशिष्ट न्यायालयीन आदेश वगळता, शक्यतो वेगवेगळ्या प्रशासकीय विभागांनी न्यायालयीन प्रकरणांत आव्हानित विषयाशी संबंधित निर्गमित केलेल्या धोरणात्मक निर्णय, विनियम, नियम, अधिनियम आणि प्रकरणाच्या वस्तुस्थितीच्या आधारे परिच्छेदनिहाय उत्तर तयार करून अशा परिच्छेदनिहाय उत्तरास सर्व संबंधित प्रशासकीय विभागांकडून सहमती मिळवून शासनाची सर्व समावेशक व एकत्रित बचाव करणारी भूमिका न्यायालयापुढे सादर होईल याची दक्षता न्यायालयीन प्रकरणाशी मुख्यतः संबंधित असलेल्या प्रशासकीय विभागाने घ्यावी.

३. काही वेळा एकापेक्षा जास्त प्रशासकीय विभाग प्रतिवादी असलेल्या न्यायालयीन प्रकरणात प्रतिवादी असलेले विभाग/अधिकारी सदर प्रकरण मुख्यतः त्यांच्याशी संबंधित नाही या सबवीवर, न्यायालयीन प्रकरण स्विकारत नाहीत व त्यामुळे असे प्रकरण आवश्यक कार्यवाहीशिवाय वेगवेगळ्या विभाग/अधिकाऱ्यांकडे पाठविण्यात येते, व असे प्रकरण मुख्यतः कुठल्या विभागाचे आहे, याबाबत निर्णय न होता प्रकरण आवश्यक कार्यवाहीविना फिरत राहते व न्यायिक प्रकरणात विहित मुदतीत आवश्यक प्रतिवाद दाखल करण्यास विलंब होतो.

(अ) हे सर्व टाळण्यासाठी, न्यायालयीन प्रकरणात जेव्हा एकापेक्षा जास्त प्रशासकीय विभाग/अधिकारी प्रतिवादी असतील व असे प्रकरण मुख्यतः कुठल्या विभागाने/अधिकाऱ्याने हाताळावे याबाबत अशा प्रतिवादी विभागामध्ये/ अधिकाऱ्यामध्ये जर प्रश्न उपस्थित झाला तर अशा प्रकरणाचा त्या-त्या विभागात नियुक्त समन्वय अधिकाऱ्यांनी एकत्रित अन्यास करून, त्या प्रकरणात आव्हानित केलेले आदेश, उपस्थित केलेले मुदे आणि न्यायिक प्रकरणात मागितलेल्या मुख्य प्रार्थना आणि हे सर्व विषय महाराष्ट्र शासन कार्यनियमाबदी आणि त्याखाली निर्गमित केलेल्या सुचनांचे अनुषंगाने मुख्यतः कोणत्या विभागामध्ये हाताळले जातात, याचा विचार करून असे न्यायिक प्रकरण मुख्यतः कोणत्या विभागाने हाताळावे याबाबत प्रस्तावित करून व तसा प्रस्ताव मुख्यतः संबंधित प्रशासकीय विभागाचे अ.मु.स./ प्र.स. / सचिव यांचे मान्यतेसाठी सादर करावा.

(आ) जर अ.मु.स./ प्र.स. / सचिव यांचे सदर प्रस्तावावर एकमत झाले नाही तर, महाराष्ट्र शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्याचे विनियमन व शासकीष कर्तव्ये पार पाढताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ च्या कलम १४(१) सधील अधिकाराचा वापर करून पारीत केलेल्या नियम महाराष्ट्र शासकीय कर्तव्य पार पाढताना होणा-या विलंबास प्रतीबंध नियम २०१३ च्या नियम ११ उपकलम (आय) प्रमाणे असे प्रकरण सामान्य प्रशासन विभागाच्या सचिव, रचना व कार्यपद्धती यांचे, सदर न्यायिक प्रकरण मुख्यतः कोणत्या प्रशासकीय विभागाने हाताळावे याबाबत त्वरित आदेश घ्यावेत व सामान्य प्रशासन विभागाच्या रचना व कार्यपद्धतीचे आदेश, मा. भुख्य सचिव किंवा मा. शुरुवातील यांचे विशिष्ट आदेश नसल्यास, संबंधित प्रशासकीय विभागावर बंधनकारक राहतील व असे प्रकरण वर नमुद कार्यपद्धती अशा विभागामार्फत हातालले जाईल याची दक्षता त्या प्रशासकीय विभागाने घ्यावी.

(इ) सामान्य प्रशासन विभागाचे रचना व कार्यपद्धती कार्यसनाचे न्यायिक प्रकरण मुख्यतः कोणत्या प्रशासकीय विभागाने हाताळावे याबाबत आदेश असून देखील जर असे प्रकरण प्रशासकीय विभागाने हाताळण्यास टाळाटाळ केली आणि रुग्मुळे न्यायालयीन प्रकरणात आवश्यक प्रतिवाद करण्यास / कार्यवाही करण्यास विलंब इलेव्हास व त्या अनुषंगाने न्यायालयाने काही प्रतिकूल आदेश पारीत केल्यास त्याची जबाबदारी प्रशासकीय विभागावर निश्चित करण्यात येईल.

४. एखाद्या न्यायिक प्रकरणामध्ये, विभागाने केलेली कार्यवाही, घेतलेला निर्णय देगवेगळ्या प्रशासकीय विभागाने घेतलेल्या धोरणात्मक निर्णय, विनियम, नियम, अधिनियम याच्यावर आधारीत असेल आणि अशी कार्यवाही न्यायालयापुढे आव्हानित असेल आणि अशा विभागाने दर नमूद केल्याप्रमाणे सर्व समावेशक एकत्रित बचाव करणारी भूमिका न्यायालयापुढे / प्रशासकीय न्यायाधिकरणापुढे सादर करणारे एकत्रित म्हणणे, लेखी कथन, प्रतिज्ञापत्र सादर केलेले असताना देखील जर संबंधित न्यायालयाने / प्रशासकीय न्यायाधिकरणाने विशिष्ट निदेशाद्वारे धोरणात्मक निर्णय, विनियम, नियम, अधिनियमाच्या अनुषंगाने भूमिका स्पष्ट करणारे प्रतिज्ञापत्र दाखल करण्याचे निदेश दिलेले असल्यास अशा प्रकरणी ज्या प्रशासकीय विभागाने धोरणात्मक निर्णय, विनियम, नियम, अधिनियम पारित केलेले आहे, अशा प्रशासकीय विभागाने स्पष्टीकरणात्मक सर्व समावेशक म्हणणे, लेखी कथन, प्रतिज्ञापत्र न्यायालयापुढे / प्रशासकीय न्यायाधिकरणापुढे सादर करावे.

५. ज्या न्यायालयीन प्रकरणामध्ये महत्वाचे व गुंतागुंतीचे घटनात्मक आणि क्लीष्ट विधिविषयक दुरगामी प्रभाव करणारे प्रश्न अंतर्भूत असतात, अशा प्रकरणामध्ये आवश्यक ते म्हणणे, लेखी कथन, प्रतिज्ञापत्र दाखल करण्यापूर्वी, प्रकरण हाताळणारे संबंधित शासकीय वकिल / विधि व न्याय विभाग / महाअधिवक्ता यांच्या सल्लामसलतीनुसार, असे म्हणणे, लेखी कथन, प्रतिज्ञापत्राचा मसुदा प्रशासकीय विभागाने सक्षम अधिकाऱ्याच्या सहमतीने आणि आवश्यकता असल्यास मुख्य सचिवांच्या मान्यतेने न्यायालयापुढे विहित मुदतीत दाखल होईल असे पहावे.

६. सदर परिपत्रक प्रशासकीय विभागांनी त्यांच्या नियंत्रणाखालील अधिकारी / कार्यालयांच्या निर्दर्शनास आणावे.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१४९०२०१४४८३७१४१२ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

४५८८८०

(स्वाधीन क्षत्रीय)

शासनाचे मुख्य सचिव

प्रत,

- १) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव
- २) महाअधिवक्ता, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- ३) सर्व मंत्रालयीन विभाग
- ४) सरकारी वकील, उच्च न्यायालय, मुंबई / नागपूर / औरंगाबाद
- ५) मुख्य सादरकर्ता अधिकारी, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई / नागपूर / औरंगाबाद
- ६) सर्व सरकारी वकील व सरकारी अभियोक्ता
- ७) सर्व मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभागप्रमुख/ कार्यालय प्रमुख
- ८) निवड नस्ती

